

Didaktický aspekt tlmočnickej notácie z pohľadu niektorých svetových bádateľov II. časť.

Jana Michalčíková, Filozofická fakulta PU, IRKF, jana.michalcikova@unipo.sk

Kľúčové slová: tlmočenie, tlmočnicke školy, notácia, tlmočnicke modely

Palabras clave: interpretación, escuelas de interpretación, toma de notas, modelos de interpretación

Úvod

Táto štúdia je pokračovaním príspevku *Didaktický aspekt tlmočnickej notácie z pohľadu niektorých svetových bádateľov I.* Aj v tomto článku sa budeme sústrediť na problematiku konzekutívneho tlmočenia (KT) a tlmočnickej notácie (TN), pričom zvýšenú pozornosť venujeme teóriám pochádzajúcim od nemecky, anglicky, rusky, česky, slovensky či španielsky píšucich autorov. Stručne prezentované budú aj názory jednotlivých odborníkov na adresu fáz KT či jazyka použitého pri realizovaní TN. Rovnako ako prvá predložená štúdia, aj táto ašpiruje byť učebnou pomôckou pre študentov tlmočenia.

Heidelbergská škola

Najvýznamnejší prínos do teórie a praxe nemeckej tlmočnickej školy zaznamenal predstaviteľ Heidelbergskej školy Heinz Matyssek, ktorý vo svojom obsiahlom diele z roku 1989 *Handbuch der Notizentechnik für Dolmetscher*, ponúka konkrétne symboly, skratky a znaky, pričom tlmočníkovi odporúča oslobodiť sa od jazykových štruktúr. Hlavnými vlastnosťami TN by pritom mali byť: jednoduchosť, jasnosť, nezameniteľnosť, ekonomickosť, pochopiteľnosť a názornosť. Hoci Matyssekov model sa v mnohom podobá iným (J. F. Rozan, D. Seleskovitchová) v atribútoch ako napríklad, že rozhodujúcim pri zápise je zmysel, nie slovo, zapisovanie toho najdôležitejšieho, princíp vertikalizmu, využitie okraja, šípok, symbolov negácie, súhlasu a podobne, táto Matyssekova heidelbergská koncepcia bola podrobená kritike zo strany niektorých odborníkov, hlavne kvôli veľkému a ťažko naučiteľnému množstvu symbolov, ktoré odborník odporúča používať. Matyssek tvrdí, že bez zvládnutia systému TN nie je možné adekvátnym spôsobom tlmočiť. Odporcovia tejto teórie argumentujú tým, že Matyssekova snaha vytvoriť poznámkový aparát nezávislý od jazyka predstavuje naučenie sa veľkého množstva symbolov, čo by v konečnom dôsledku znamenalo naučiť sa nový jazyk.

Aj napriek tomu M. Fedorko vo svojom článku konštatuje, že Matyssekova publikácia je aj v súčasnosti (napriek istej strate aktuálnosti) stále využívanou pomôckou pri výučbe KT: „Matysseks *Handbuch der Notizentechnik für Dolmetscher* aus dem Jahre 1989 gilt im deutschsprachigen Gebiet bis heute als das meist benutzte <Lehrbuch> der Notizentechnik obwohl es ziemlich alt und damit als veraltet anzusehen ist...“ (M. Fedorko, 2009). Kvalitný poznámkový aparát si môže tlmočník vytvoriť až po dôkladnej analýze vypočutého: „Die eigentliche Notation erfolgt erst nach der logischen Analyse des Gehörten“ (ibd.). Hoci o jazyku sa v prípade H. Matysseka hovorí nedá práve kvôli tomu, že jeho koncepcia je skôr súhrnom značiek, skratiek, symbolov, autor hovorí, že cieľový jazyk má byť jazykom TN len v prípade, ak ide zároveň o tlmočníkov materinský jazyk. Heidelbergský model notácie prezentuje napr. tieto charakteristiky: notácia sa musí začať v rovnakom čase, ako začal prejav, zapisuje sa len to najnutnejšie, pričom dôležitejší je zmysel než slovo, zapisovať mená, dátumy, čísla, dodržiavanie princípu vertikalizmu, využiť okraj a vodorovnú čiaru, značiť v MJ, používať skratky, zaznačiť negácie, súhlas, dôraz, zoslabenie, používať špirálový zošit formátu A6 či A5 atď. (H. Matyssek, 1989).

Ruská škola

Ruský pedagóg a tlmočník R. K. Miňjar-Beloručev sa v súvislosti s TN (podobne ako iní autori) zaoberá jednotlivými fázami KT a zdôrazňuje, že poznámky majú ako opora pamäte slúžiť na stimuláciu intelektuálnej aktivity, pretože: „Úkolem tlumočníka je především fixace základních myšlenek, nikoliv jednotlivých slov. Tomuto cíli musí odpovídat i tlumočnický zápis.“ (R. K. Miňjar-Beloručev In: I. Čeňková 2001, 78).

Černov vo svojej práci *Osnovy sinchronogo perevoda* (1987, 109) určil osem faktorov komunikačnej situácie: rečník – zdroj prejavu, téma prejavu, dôvod prejavu, príjemca, miesto, čas, intencia rečníka, motivácia rečníka. Tieto faktory sú prítomné tak v ST ako aj pri KT, na čo nemožno zabúdať.

Podľa A. Čužakina a S. Spirunu notácia nie je samoučelným prostriedkom, nie je ani „všielikom“ (cure-all). TN je podľa nich pružný nástroj, o ktorého použití rozhoduje len tlmočník sám. Nie je nutné používať tento nástroj vždy, niekedy stačí využiť ho na zapísanie niekoľkých kľúčových informácií. Každopádne však životnosť tohto nástroja je len krátkodobá, notácia podľa nich „žije dvakrát“ raz, keď sa píše, druhýkrát, keď sa dešifruje. TN podľa nich zvyšuje stupeň adekvátnosti prevodu, znižuje záťaž pamäte, znižuje stres a niekedy slúži aj ako dodatočná správa, prehlásenie o konkrétnom podujatí (2007, s. 59 – 60). TN je akousi kostrou vypočutých informácií, nemá obsahovať detaily. Autori zároveň spomínajú zoznam vlastných, resp. medzinárodne platných a v tlmočnickej notácii aplikovateľných skratiek.

Názory niekoľkých odborníkov z anglického prostredia

To, čo pre germanistov predstavuje H. Matyssek, pre rusistov R. K. Miňjar-Beloručev a pre frakofónnu oblasť J. Herbert, J. F. Rozan či D. Seleskovitchová je pre anglicky hovoriacu verejnosť zaoberajúcu sa KT, osobnosť Rodericka Jonesa. Jones (1998) podobne ako iní odborníci vyzdvihuje dôležitosť pamäte pri KT a o notácii píše: „The first and most obvious use of notes is to relieve memory.“ (1998, 43). Rovnako upozorňuje na zapisovanie vlastných mien: „...if the interpreter is not well acquainted with a name, notes are essential“ (ibid, 204). Jones vyslovuje aj zaujímavé konštatovania na adresu tlmočníkov, ktorí pracujú s románskymi jazykmi, pretože tí podľa neho majú sťaženú prácu, lebo: „their languages force them to use, say, fifty percent more words than a given source language to say the same thing“ (ibid, 105).

„... the interpreter does not so much ask „What did the speaker say?“ as, what did the speaker mean?“. When working in consecutive, the interpreter can take a certain intellectual distance from the text of the speaker and will naturally reformulate things in a way appropriate to the target language“ (ibid, 93)

Konzekutívny tlmočník musí podľa neho dbať na to, aby jeho štylistická úroveň bola vyššia, než pri ST. Podľa Jonesa je KT omnoho interaktívnejšou formou práce, než ST (ibid.). Tento bádateľ vytvoril akýsi model tlmočnických postupov. Tieto sú síce vytvorené pre ST, ale aplikovateľné aj pre KT. Jones hovorí napr. o reformulácii nielen slova, ale aj obsahu, známou je jeho „salámová technika“ (salami technique), kedy tlmočník delí súvetia na kratšie časti, táto technika je vhodná práve pre KT (ibid, 100). Ďalšou pomôckou môže byť v momente KT aj adaptácia, tzv. etnocentrizmus (prispôbovanie sa cieľovej kultúre) generalizácia, omisia či explicitácia.

G. Ilg a S. Lambert vo svojej štúdii *Teaching consecutive interpreting* hovoria, že využitie notácie by malo byť obmedzené na istý druh informácií, ktoré si tlmočník ťažko zapamätá so snahou opäť ich vyloviť v pamäti. Základnými vlastnosťami notácie podľa nich je, že ide o akýsi ukladací mechanizmus a zároveň o dekodovací mechanizmus, ktorý napomáha zapamätávaniu. S fenoménom TN je spätá operačná pamäť, práve prostredníctvom nej sa notácia realizuje. Krátkodobá pamäť zase napomáha dekodovaniu napísaného a súvislostí medzi myšlienkami,

nevyhnutná je však aj dlhodobá pamäť, vďaka ktorej je celý tento proces možný (G. Ilg, S. Lambert, 1996).

Barbara Moser-Mercerová konštatuje napr. že tlmočenie je hlavne služba pre poslucháča, preto by túto aktivitu mal hodnotiť prioritne klient (1996).

Španielska teória KT a TN

Na univerzite v Alicante vzniká pod dôsledným mentorovaním Daniela Gila zaujímavá štúdia Cataliny Iliescu Gheorghiuovej zameraná práve na nami sledovanú konzekutívnu oblasť tlmočenia: *Introducción a la interpretación. La modalidad consecutiva* (2001). Autorka v nej v jednotlivých kapitolách postuluje názory na tlmočenie ako lingvistickú a kognitívnu aktivitu. Po členení jednotlivých fáz tlmočenia a prezentovaní názorov o kognitívnych aspektoch pri tlmočení prechádza ku kapitolám o TN a následnej reformulácii myšlienok v CJ a pod.

TN C. Iliescu Georghiuová nevníma ako cieľový produkt, ale ako prostriedok vďaka ktorému sa tlmočník dopracuje k relevantnému cieľu: „...las notas no deben ser concebidas como un fin sino como un medio para conseguir un fin.“ (ibid, 107).

Autorka ďalej pracuje s Gilovým modelom úsilia a do veľkej miery ho etabluje aj pri formulácii vlastných koncepcií o danej problematike. Podobne ako pôvodný autor *effort model*, aj ona rozpracúva pohľad na jednotlivé úsilia aktívne počas KT. Ak dôjde k preťaženiu konkrétnej kapacity, teda ak je kapacita nedostačujúca, je kladený zvýšený nárok na pamäť, pričom môže dôjsť k jej saturácii, ktorá môže viesť k celkovému zlyhaniu tlmočnického procesu.

Podľa autorky TN z kognitívneho pohľadu spĺňať nasledovné funkcie: a) TN musí odbremeniť pamäť od nutnosti ukladať v nej všetky informácie vyjadrené rečníkom a umožniť tlmočníkovi sústrediť sa na aktívne počúvanie, analýzu a porozumenie prejavu, b) vzhľadom na to, že TN núti tlmočníka premýšľať o štruktúre výpovede, analyzovať ju skôr, než dôjde k samotnému zápisu a zároveň ho núti vytvoriť si na papieri istú štruktúru, ktorú tlmočník následne reformuluje, pomáha mu štrukturovať cieľovú výpoveď adekvátnym spôsobom; c) TN zaisťuje úspešnosť a celistvosť prejavu vo fáze reexpresie s minimálnym úsilím kladeným na memorovanie, pretože kvalitne prevedená TN v podobe vizuálnej pomôcky odzrkadlí všetky hlavné (a väčšinu vedľajších) myšlienok; d) funkciou TN je tiež, že musí tlmočníkovi pomôcť pri vyjadrení rečníkovho názoru k vyslovenému, jeho osobný postoj, tón, štýl a ducha vyjadrenej myšlienky (ibid, 106).

V publikácii C. Iliescu Georghiuovej, je jedna kapitola venovaná hodnoteniu TN. Autorka v nej približuje hodnotiace kritérium stanovené A. Hurtado Albirovou pri evaluácii tlmočnického zápisu. Profesorka autonómnej barcelonskej univerzity (UAB) Amparo Hurtado Albirová vymenúva nasledovné nedostatky pri elaborácii TN: a) príliš dlhá skratka, b) komplikovaný alebo mylný symbol, c) neprítomnosť konektorov alebo ich nesprávne použitie, d) neprítomnosť negácie, e) neprítomnosť dôrazu, f) nesprávne zoskupenie myšlienok, g) nesprávna distribúcia myšlienok, h) obsírnosť/veľké množstvo poznámkového aparátu (A. Hurtado Albir In: C. Iliescu Georghiuová, 2001, 129).

Domnievame sa, že A. Hurtado Albirová pri vypracovaní hodnotiaceho rámca vychádzala z Rozanovej teórie o notácii a aj keď jej koncepciu považujeme za zaujímavú, prikláňame sa k názoru W. Webera, ktorý vo svojom didakticky formulovanom ponímaní KT vyjadruje kritiku na adresu J. Herberta a J. J. Rozana s tým, že nie je správne snažiť sa vytvoriť a vyučovať nejakú spoločnú metódu TN, pretože každý tlmočník má k prejavu iný prístup a potrebuje si zaznamenať niečo iné (W. Weber, 1989).

Práve preto sa domnievame, že individuálny materiál odzrkadľujúci osobnosť tlmočníka, nemá byť predmetom hodnotenia. Nezáleží totiž na kvalite TN, ale na kvalite výsledného produktu a pokiaľ je výsledný pretlmočený prehovor adekvátne formulovaný aj bez bezchybne spraveného zápisu, nemožno mu v žiadnom prípade nič vyčítať.

Proti lineárne chápanému poznámkovému aparátu sa vo svojich názoroch postavila profesorka María Gracia Torres Díazová z univerzity v Malage v článku *Why Consecutive Note-*

Taking is not Tantamount to Shorthand Writin (1997), ako aj v knihe *Manual de interpretación consecutiva y simultánea* (1998). Torres Díazová inšpirovaná koncepciou psychológa Tonyho Buzana, výskumníka na poli fungovania mozgu a procesu učenia sa, používa pojem „mind-mapping“ (mentálne mapovanie), ktorý sa snaží využívať aj vo svojej učiteľskej praxi pri výučbe TN (M. G. Torres Díazová, 1997, 1998 40 – 41). T. Buzan pritom navrhol teóriu aplikovateľnú pre písanie si poznámok smerom od stredu vonku v smere hodinových ručičiek. Teda uprostred strany by sa malo nachádzať kľúčové slovo, od ktorého pôjdu do všetkých smerov rôzne šípky, linky, symboly a pod., reprezentujúce ďalšie zmyslové jednotky, opäť v podobe kľúčových slov. Týmto spôsobom sa študent musí podieľať aktívne na organizácii a kategorizácii napísaného a tým, že poznámky nezapisuje len mechanicky, je pre neho ľahšie aj zapamätávanie. Hovoríme o študentoch, pretože koncepcia bola vytvorená prioritne pre študentov, ktorí si robia počas vyučovania poznámky.

„Mind Maps, developed by [Tony Buzan](#) are an effective method of note-taking and useful for the generation of ideas by associations. To make a mind map, one starts in the center of the page with the main idea, and works outward in all directions, producing a growing and organized structure composed of key words and key images“

Torres Díazová argumentuje tým, že keďže mozog pri vnímaní počutého nefunguje lineárne, takouto formou robená TN zabraňuje zapisovaniu si slov a pomáha zvýšiť aktívny prístup tlmočníka stimulovaním koncentrácie počas fázy počúvania, používanie skratiek, symbolov či značiek je prirodzene individuálnou záležitosťou.

„Esta toma de notas ayuda al alumno de interpretación, no sólo a evitar apuntar linealmente y palabra por palabra, sino también a aumentar su actividad y contribuir a su concentración en su etapa de escucha¹ (M.G. Torres Díazová, 1998, 40).

Túto teóriu spomína vo svojej príručke *Úvod do teorie tlumočení* (2008, 90) aj Ivana Čeňková. Pre Padillu Benítezovou je TN pomôckou pre krátkodobú pamäť, ale v žiadnom prípade nie je jej náhradou: „La toma de notas, que debe considerarse como un apoyo para la memoria a corto plazo y nunca un sustituto de ésta“ (1995, 48). Mimoriadny dôraz kladie na individualitu TN (ibid 71). Bolo by určite vhodné verifikovať pozitíva (príp. negatíva) tohto spôsobu TN v praxi, príp. minimálne urobiť konkrétny experiment, avšak takýto prístup by v našom prípade znamenal zmenu celej doterajšej koncepcie TN a hlavne hlbšiu interiorizáciu teórie Tonyho Buzana, resp. M. G. Torres Díazovej.

Marta Abuín Gonzálezová vo svojej príručke *El proceso de interpretación consecutiva: un estudio del binomio problema/estrategia* prezentuje svoju štúdiu, v ktorej (okrem iného) hovorí o základných typoch problémov, s ktorými sa stretávajú jednak samotní profesionálni tlmočníci, študenti začiatčníci a študenti pokročilí. Tieto problémy klasifikuje do niekoľkých kategórií, ako napr. problémy s porozumením, s tlmočnickou notáciou, simultánnosťou akcií, problém s čítaním tlmočnických notácií, problém prekladu, reexpresie či kognitívne problémy (2007, 68 – 77).

Proces KT. Jednotlivé fázy KT

Najstaršie práce o KT sa sústredili nielen na definíciu samotného predmetu výskumu, funkciu TN a spôsoby realizácie TN, ale aj na opis jednotlivých fáz procesu KT. Tak ako v jednotlivých definíciách KT, tak aj pri analýze konkrétnych fáz tlmočnického procesu sa teoretické východiská odborníkov v mnohom zhodujú a len mierne modifikujú. Spomeňme aspoň niekoľko pohľadov.

Kľúčovou pre opísanie fáz KT je teória, ktorú vypracoval Daniel Gile, vo svojom diele *Basic concepts and models for interpreter and translator training* (1995). Tu na základe

vytvoreného modelu úsilia (Effort Model) hovorí o dvojfázovom vnímaní procesu tlmočenia: „Consecutive interpretation is performed in two phases, the listening and note-taking phase, and the speech production phase.“ (ibid, 178). Ako spomína autor v prvej z dvoch tiež približujúcich teórií modelu úsilia, tlmočník disponuje len obmedzenou procesnou kapacitou: „Interpretation requires some sort of mental <energy> that is only available in limited supply“ (ibid, 161). Pri tlmočení sa „skonsumuje“ takmer všetka táto energia a niekedy je potrebný prísun väčšieho množstva energie, než má tlmočník k dispozícii, čím dochádza k zhoršeniu výkonu: „Interpretation takes up almost all of this mental energy, and sometimes requires more than is available, at which times performance deteriorates.“ (ibid, 161).

Zatiaľ čo W. Weber (1989) hovorí o päťfázovom procese KT pozostávajúcom z vnímania prejavu vo VJ, posluhu, analýzy, memorizácie, resp. realizovania notačného zápisu a samotného tlmočenia; D. Seleskovitchová vo svojom článku *L'interprétation de conférence* prezentuje trojuholníkový, resp. trojfázový model tlmočenia, pri ktorom fáze prevodu obsahu vypočutého do CJ predchádzajú fázy vypočutia si myšlienky vo VJ a fáza pochopenia zmyslu predneseného vo VJ (1962).

Ideovo blízka bola Seleskovitchovej parížska škola aj C. Thiérymu, ktorý hovorí, že KT má tri základné fázy: posluh a porozumenie, produkcia tlmočeného prejavu a fáza notácie, ktorá je len pomocnou etapou v tlmočnickom procese (C. Thiery, 1981).

Pedagogička Americkej univerzity v Káhire, E. Rosetteová hovorí o 4 fázach tlmočenia: prvou je počúvanie, druhou porozumenie, nasleduje preklad a poslednou je artikulácia (vyjadrenie vypočutého). Zatiaľ čo jej kolega z rovnakej inštitúcie Adel Gulba spomína 5 fáz tlmočnického procesu: *perception, storage, retrieval, transformation a transmission* (percepcia, udržanie v pamäti, vyhľadanie informácie, spracovanie a prevod) (E. Rosetteová, A. Gulba, In: M. G. Torres Díazová, 2001, 23).

Padilla Benitézová čerpajúc z Namyho teórie hovorí rovnako o troch fázach KT: a) počúvanie, b) memorizácia, c) reformulácia (1995, 48); rovnako ako Lopez Morenová, ktorá menuje: počúvanie, memorizáciu a reexpreziu ako jednotlivé fázy KT. Zapamätávanie závisí od tlmočnikovej schopnosti analyzovať, syntetizovať a jeho úrovne sebakontroly (autocontrol) (1985, 41).

R. K. Miňjar-Beloručev hovorí o týchto fázach tlmočnického procesu: 1) aktívny posluh s porozumením a analýzou, 2) ukladanie informácie do pamäte a tlmočnický zápis, 3) dekodovanie notácie a ústna realizácia cieľovej výpovede (R. K. Miňjar-Beloručev In: I. Čenková 2001, 78).

López Morenová (1985) kladie veľký dôraz na aktívne počúvanie, ktoré považuje za základ pre zvyšné fázy tlmočenia. Tlmočník pri počúvaní sleduje nielen slová a myšlienky, ale aj akcent rečníka, tempo reči, mimiku a gestikuláciu emitora výpovede.

B. Ilg a S. Lambert rozlišujú tri fázy: posluh, porozumenie a notáciu (G. Ilg, S. Lambert, 1996).

Dôraz na dôkladnú analýzu textu, jasný tlmočnický zápis, zaznamenávanie myšlienok namiesto slov, dodržiavanie hierarchie medzi vypovedanými myšlienkami, zaznamenávanie si hlavne ťažko zapamätateľných prvkov a najmä spoľahnutie sa na pamäť, kladú vo svojich prácach všetci spomínaní autori (J. Herbert, J. F. Rozan, D. Seleskovitchová, M. Ledererová, H. Matyssek, R. K. Miňjar-Beloručev, G. Ilg, I. Čenková, A. Keníž, R. Jones, W. Weber, C. Iliescu Gheorghiuová, B. Padilla Benitézová, M. G. Torres Díazová).

Z teórie aj z praxe vyplýva, že TN je spôsobom opory pamäte, ktorú tlmočník využije len jednorázovo, práve preto, ako vyplýva z koncepcií spomínaných autorov prikláňajúcich sa k individualite TN, ich forma by mala byť pre tlmočníka dostatočne jasná a zreteľná a poznámky by mali byť len akousi „barlou“ pre pamäť, dalo by sa povedať, že TN je externým typom tlmočnikovej pamäte. Podľa nášho názoru prebieha proces KT v štyroch fázach: percepcia, analýza, syntéza a produkcia. Podľa García Landy existujú dve fázy vnímania jazyka: v prvej fáze dochádza ku vnímaniu jazyka prostredníctvom akustických vln zachytených senzormi, ktoré dekodujú reč, zatiaľ čo v druhej fáze sú aktívne súbory skúseností, znalostí, vedomostí. (García

Landa, 1985, 33). Táto fáza je podľa nášho názoru v momente KT fázou percepcie, plynulo prechádzajúcou do fázy analýzy, kedy tlmočník triedi informácie podľa ich dôležitosti a robí TN. Vo fáze analýzy diskurzu tlmočník hierarchizuje dôležitosť vypočutých informácií, vytvára si v podvedomí jednotky zmyslu, triedi ich na prioritné a periférne, rozhoduje sa, čo si zapíše a čo zapamätá a pod. V poslednej fáze na základe dešifrovania zápisu, aktivovania operatívnej aj dlhodobej pamäti (encyklopedické vedomosti a znalosti získané počas predbežnej prípravy na podujatie) rekonštruje povedané v CJ, pričom v tejto fáze je vynaložené zvýšené úsilie na moment produkcie, mohli by sme ju tiež nazvať fázou reexpresie výpovede.

„Prvou podmienku správnej interpretácie tlmočnického odkazu je jeho správne vnímanie a porozumenie vo VJ, pričom táto fáza nie je adekvátne splniteľná, ak tlmočník nie je schopný, alebo mu je znemožnené aktívne kriticky a hodnotiace počúvať originálny text. Táto časť je fundamentálnym prvkom, pretože tlmočník nie je destinátorom informácie, ale jej mediátorom. (J. Michalčíková, 2011, 55)

Tlmočník je závislý od tempa rečníka, len do tej miery, aby bol schopný v notácii postihnúť to, čo práve počuje. Rovnako nie je jeho prejav podriadený výstavbe originálneho textu, teda vo chvíli vlastného prevodu výpovede reprodukuje text vlastnými slovami v sebe vyhovujúcim tempe, pričom zachováva zmysel vypočutého.

Hoci podľa A. Koželovej „s problémom voľby adekvátneho a gramaticky či štylisticky správneho elementu sa počas vyučovania stretávajú pedagógovia, ktorí vyučujú disciplíny súvisiace s používaním cudzieho či rodného jazyka“ (Koželová, 2010, 175), notácia nepodlieha gramatickým, ortografickým, ani iným lingvistickým pravidlám, čo tiež svedčí o jej subjektivite, jej jasnosť, koncíznosť a zreteľnosť však môžu napomôcť k jej „dešifrovaniu“ vo chvíli produkcie vlastnej výpovede.

Jazyk poznámového aparátu

Nasledujúce riadky by sme radi venovali predostretiu jednotlivých názorov odborníkov na jazyk, v ktorom má byť TN realizovaná.

Niektorí autori odporúčajú písanie v cieľovom jazyku (CJ) J. Herbert (1952) a D. Seleskovitchová (1989), D. Seleskovitchová tvrdí, že prvky tretieho jazyka sú len symboly a ich inkorporovanie do TN by mohlo byť sťažujúcim faktorom v momente reprodukcie výpovede.

J. F. Rozan (1956) naproti tomu odporúča používanie VJ preto, aby sa v TN eliminovali interferencie. H. Matyssek (1989) odporúča CJ v prípade, ak ide zároveň aj o materinský jazyk (MJ) tlmočníka, vo všeobecnosti však presadzuje myšlienku používania umelého komplexu symbolov a znakov. Ilgov názor je istým mixom spomínaných ponímaní, pretože tvrdí, že na jazyku TN nezáleží, dôležité podľa neho je, aby tlmočník vybral najkratšie a najefektívnejšie riešenie pochádzajúce či už z CJ alebo VJ (1988, 1996). Keďže R. K. Miňjar-Beloručev (R. K. Miňjar-Beloručev IN I. Čenková 2008, 89) do istej miery rekapituluje už existujúce prístupy a snaží sa o ich aplikáciu do ruského jazyka, vychádzajúc z J. Herberta či G. Ilga konštatuje, že v prípade ruštiny študenti majú zvyčajne jeden MJ (ruštinu) a tomu je potrebné prispôbiť aj jazyk pri TN. Odporúča teda používať materinský jazyk, ale nezakazuje používanie slov z druhého jazyka. M. G. Torres Díazová (1998) odporúča používanie CJ alebo neutrálnych symbolov, pretože TN v CJ by malo uľahčiť fázou expozície. Granadské odborníčky Katrin Vanheckeová a Julia Lobato Patriciová (2009), odporúčajú realizovať tlmočnický zápis v jazyku, ktorý tlmočník práve počúva, pretože takéto zapisovanie by malo zaručiť menšie informačné straty a väčšiu koncentráciu tlmočníka na vypočutú výpoveď, ale nezabudli dodať, že TN je individuálnou záležitosťou každého tlmočníka: „En realidad, es una opción personal...“ (2009, 76), zároveň však pripúšťajú možnosť použitia skratky v jazyku, ktorý práve ponúka kratšie riešenie.

Podľa Jany Holšanovej (1990) tlmočník vníma informácie z vypočutého vo VJ, pričom ich

spája so svojimi encyklopedickými a jazykovými vedomosťami a zapája ich do jazykového a mimojazykového kontextu, v ktorom situácia prebieha. Aby tlmočník správne pochopil komunikát, musí zapájať lingvistické, situačné, pragmatické a kognitívne elementy. (J. Holšanová, 1990).

A Čužakin a S. Spirina hovoria o používaní VJ v začiatkoch tlmočnickej praxe, no neskôr sa má tlmočník sám rozhodnúť, ktorý jazyk v notácii použije (A. Čužakin, S. Spirina, 2007).

Aj napriek existujúcim postulátom jednotlivých odborníkov na adresu jazyka TN, vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že empirický výskum, ktorý by vyhodnotil používanie jedného či druhého (príp. tretieho) jazyka v praxi, zatiaľ nie je realizovaný.

Podľa nášho názoru je TN individuálnou záležitosťou a aj napriek tomu, že v úvodných hodinách výučby je nutné oboznámiť študenta s existujúcimi koncepciami, neskôr nie je vhodné urgovať, aby ich študent využíval aj v praxi, pretože každý študent/tlmočník prispôsobuje svoj zápis individuálnej potrebe a momentálnej situácii v závislosti od typu textu, vlastných skúseností, momentálneho duševného rozpoloženia, encyklopedických znalostí, schopnosti rozlišovať a filtrovať dôležité, resp. redundantné informácie vo výpovedi, úrovne predprípravy na tlmočnicku udalosť a pod.

Záver

Domnievame sa, že prístup jednotlivých v súčasnosti pôsobiacich pedagógov k TN osciluje niekde medzi priklonením sa k zostručnenej koncepcii J. Rozana a odporúčaním používať pri TN komplexný Matysskov systém. Len málokto integruje do svojej výučby Buzanove *mentálne mapovanie*, s ktorým sa stotožnila M. G. Torres Díazová. Nespochybnujeme pritom validitu žiadneho z existujúcich prístupov, v praxi sa však prikláňame k Rozanovmu poňatiu TN, ktoré považujeme za adekvátne aj preto, lebo ponecháva dostatočný priestor pre rozvoj individualnej TN každého študenta/tlmočníka, ale zároveň tým, že ponúka základné pravidlá ich tvorenia, nenecháva ho „napospas“ vlastnej fantázii. Domnievame sa, že tento postoj sa odzrkadľuje aj v didaktickej praxi väčšiny ostatných pedagógov.

Predložená štúdia predstavuje stručný prierez problematikou KT a TN z pohľadu niektorých svetových bádateľov. Ako sme spomenuli už skôr, skutočnosť, že sa v štúdiu niektoré mená neobjavili nie je spôsobená našou ignoráciou, ale obmedzeným priestorom na vyjadrenie sa k problematike.

Bibliografia

ABUÍN GONZÁLEZ, M.: *El proceso de interpretación consecutiva: un estudio del binomio problema/estrategia*, Granada, Interlingua, Editorial Comares. 2007.

ČENKOVÁ, I.: *Shody a rozdíly mezi překladatelským a tlumočnickým procesem /studie na základě ruského a francouzského materiálu/*. Rigorozní práce. Praha 1980.

ČENKOVÁ, I.: *Teorie a didaktika tlumočení I*. UTRL, FF UK. Praha 2001.

FEDORKO, M.: *Einige Bemerkungen zur Notizennahme im Dolmetschunterricht*. In: Germanistische Studien zur Sprache, Literatur und Didaktik II. Ed. Martina Kášová. (S. 33-43). FF PU v Prešove. Prešov. 2009.

GILE D.: *Basic concepts and models for interpreter and translator training*. John Benjamins publishing company. Amsterdam/Philadelphia. Volumen 8. 1995.

ČERNOV, J. A.: *Osnovy synchronogo perevoda*. Moskva. 1987

HERBERT, J.: *Manuel de l'Interprète*. Genève. 1952.

HURTADO ALBIR, A.: *Traducción y traductología*. Cátedra, Madrid, 2001.

ILG, G.: *L'enseignement de l'interprétation a l'école d'interpretes de Geneve*, Geneve: Ecole d'interpretes. 1959.

ILG, G., LAMBERT, S.: *Teaching consecutive interpreting, Interpreting-International journal of research and practise in interpreting*. Amsterdam, Benjamins. Volume 1, Issue 1, 1996, 69 – 99.

ILG, G.: *L'interprétation consécutive: les fondements*. Parallèles, 1980, no. 3, p. 109 – 132.

- ILG, G.: *L'interprétation consécutive: la pratique*. Parallèles, 1982, no 5, p. 91 – 107
- ILG, G.: *La prise de notes en interprétation consécutive: une orientation générale*. Parallèles, 1988. p. 9 – 13.
- ILIESCU GEORGHIOUOVÁ, C.: *Introducción a la interpretación. La modalidad consecutiva*. Universidad de Alicante. Alicante. 2001.
- JONES, R.: *Conference Interpreting Explained*. St. Jerome Publishing. Manchester. 1998.
- KADE, O.: *Zufall und Gesetzmässigkeit in der Übersetzung*. Leipzig. 1968.
- KENÍŽ, A.: *Úvod do komunikačnej teórie tlmočenia*. Polygrafické stredisko UK v Bratislave. 1986.
- KOŽELOVÁ, A.: *Subšandardizácia, jej príčiny a dôsledky*. In: *Cudzie jazyky, odborná komunikácia a interkultúrne fenomény*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Centra odbornej jazykovej prípravy Vysoké školy medzinárodného podnikania ISM Slovakia v Prešove, s.174-177. Prešov : VŠMP ISM Slovakia v Prešove, 2010- ISBN: 978-80-89372-19-5.
- LOPEZ MORENO, M. del P.: *Introducción a la interpretación. Interpretación de conferencias*. Universidad de Granada. Granada 1985.
- MATYSSEK, H.: *Handbuch der Notizentechnik für Dolmetscher*. Heidelberg. Julius Groos. 1989.
- MICHALČÍKOVÁ, J.: *Proces výučby konzekutívneho tlmočenia na bakalárskom stupni štúdia špecificky so zameraním na španielsky jazyk*. Rigorózna práca. FF PU. IRKF. 2011.
- MOSER-MERCER, B.: *Quality in interpreting: some methodological issues*. In: *The interpreter's Newsletter*, č. 7. 1996, s. 43 – 55.
- OPALKOVÁ, J.: *Tlmočenie v rámci profesionálnej prípravy*. IN: *Preklad a tlmočenie*. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie v dňoch 5. a 6. júna 2002 v Banskej Bystrici. Banská Bystrica. 2002.
- PADILLA BENÍTEZ, P.: *Proceso de memoria y atención en la interpretación de lenguas*. Dizertačná práca. Universidad de Granada. Granada. 1995.
- ROZAN, J.F.: *La toma de notas en la interpretación consecutiva*. Servicio Editorial de la Universidad del País Vasco Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua.. Bilbao. 2007. ISBN: 978-84-8373-994-5.
- SELESKOVITCH, D.: *L'interprétation de conférence*. Babel, 8-1, p. 13-18. 1962
- SELESKOVITCH, D.: *Langage, Langues et mémoire*, Paris 1975.
- SELESKOVITCH, D; LEDERER, M: *Pédagogie raisonnée de l'interprétation*. 2ème édition.
- SOLER CAAMAÑO, E.: *La calidad en formación especializada en interpretación: Análisis de los criterios de evaluación de un jurado en un posgrado de interpretación de conferencia médica*. Universitat Pompeu Fabra. Barcelona. 2006
- TORRES DÍAZ, M. G.: *Why Consecutive Note-Taking is Not Tantamount to Shorthand Writing*. In KLAUDY, K y János, K (eds.) *Transferre necesse est. Proceedings of the 2nd International Conference on Current Trends in Studies of Translation and Interpreting*. Budapest, Hungary. Budapest: scholastica, 1997, 213 – 216.
- TORRES DÍAZ, M.G.: *Manual de interpretación consecutiva y simultánea*. Servicios de publicaciones. Universidad de Málaga. 1998.

Internetové zdroje:

- ČUŽAKIN, A. SPIRINA, S.: *Osnovy posledovatel'nogo perevoda i perevodčeskoj skoropisi*. Dostupné z: <http://www.twirpx.com/file/303955/>. [online: 3. 3. 2012]
- BUZAN, T.: Dostupné z: <http://members.optusnet.com.au/charles57/Creative/Mindmap/> [online: 6. 3. 2012]
- PALAZZI, M.C.: *L'enseignement de l'I.C. Aux étudiants non-voyants*. Dostupné z: <http://www.openstarts.units.it/dspace/bitstream/10077/2484/1/09.pdf> [online: 16. 4. 2012]

Abstract:

En la actividad comunicativa participan un emisor y un destinatario, pero cuando estos dos no poseen el mismo código de habla, en esta comunicación ha de entrar un tercer elemento representado por el intérprete, quien sirve de ayuda para la comprensión de los comunicados. Este breve artículo es la continuación de su primera parte publicada anteriormente. Mientras en la primera parte hemos presentado las opiniones acerca de la interpretación consecutiva en general y acerca de la toma de notas y hemos expuesto las teorías de los investigadores de las escuelas de Ginebra o de París, en esta parte hemos pretendido adentrarnos en el mismo tema desde la perspectiva de los investigadores alemanes, checos, rusos, eslovacos, ingleses, españoles y otros. También hemos dedicado algunas líneas al tema de las fases de la interpretación y a la lengua utilizada a la hora de realizar la toma de notas.